

Kloosterkerk – 6 december 2020 – tweede zondag van Advent

Jozua 2 en Matteüs 1,1-6 – ds. Rienk Lanooy

Gebed om ontferming

Nog steeds
krimpen de winterdagen
en hun licht
en ook het licht
aan het einde
van de tunnel
van alles
wat niet mag
en ons ook
moe en korzelig
maakt
lijkt steeds maar
te wijken
maar hier
in dit huis
en wie weet
ergens in ons zelf
groeit het licht al.
Mondjesmaat
gaat het
vlammetje voor vlammetje
maar het groeit
dit licht
dat in de nacht begint
en uit wil groeien
tot hemelse zonneschijn –
zo ver
is het nog niet
maar het komt
en wij zien er naar uit
als wachters
op de morgen
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Nu we het
moeten hebben
van elkaar
juist nu het
koud en kil is
is het de vraag
of het ons lukt
om ook zelf iets
uit te stralen
van dat groeiende licht –
worden we
warmer en warmer
of toch
kribbiger en kregeliger
over wat
er niet goed gaat
wat de ander
ons aandoet
wat we zelf
niet goed doen
maar waarvan we
de schuld
toch het liefst
ook bij de ander leggen.
Wat mag
die ander
van ons verwachten
nu wij zelf
uitzien naar het licht
als wachters
op de morgen?
En daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Nu de aarde opwarmt
maar de wereld
killer
lijkt te worden
nu het verleden
wordt verheerlijkt
maar juist
de toekomst
ons zo nodig heeft
nu het virus
eendracht vraagt
maar de lokroep
om eerst
aan jezelf te denken
sterk is
groeit hier
het licht
van het geloof
dat het anders kan –
als een open invitatie
vraagt het ons
om zonder
aanzien des persoons
mee te doen,
dit licht
dat in de nacht begint
en dat naar ons uitzielt
als een wachter
op de morgen
En daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Bij de lezingen

Vier keer klinkt vandaag de melodie van het Lutherlied *Nun komm, der Heiden Heiland*, driemaal als orgelstuk, eenmaal als het lied: *Kom tot ons, de wereld wacht*. In het Duits staat er letterlijk zoiets als: 'Kom nu, heiland van de heidenen'. U weet dat een 'heiden' in de Bijbelse traditie niet een 'ongelovige' is (wat dat dan ook is) maar iemand die niet tot het Joodse volk behoort en daarmee iets van een buitenstaander heeft. En nu is het zo opvallend dat in het openingsdeel van het evangelie naar Matteüs – een soort oorkonde / lijst van de verwekkingen die leiden tot de komst van Jezus – vier vrouwen worden genoemd, die iets van zo'n buitenstaander hebben. Tamar, Rachab, Ruth en Batseba lijken ook niet van Joods komaf te zijn, hoewel dat bij de een duidelijker is dan bij de ander. Of dat hen met elkaar verbindt, is dus nog niet eenvoudig te zeggen: het zijn in elk geval vrouwen met een eigen geheel verhaal, en dat verhaal is voor de schrijver van het Matteüsevangelie bijzonder genoeg om hun namen op te nemen in zijn lijst van verwekkingen. Alsof hij zeggen wil: wil je iets van Jezus, de 'Heiland' weten, lees dan ook het verhaal van deze 'Heiden'-vrouwen. En dat doen we dan ook. Vandaag allereerst het verhaal van Rachab en vervolgens de verzen uit het evangelie waarin zij en haar zusters genoemd worden.

Preek

In zijn boek *Pastorale* beschrijft Stephan Enter het coming-of-age verhaal van zus en broer Louise en Oscar. Ze wonen op een enigszins vervallen landgoed in het midden van het land, in het dorp Brevendal en wie de letters van die plaatsnaam door elkaar husselt kan zomaar uitkomen bij de naam Barneveld. Het tekent de sfeer van de provincie. Veel gebeurt er niet, althans zo lijkt het. Maar stilaan groeien de twee op en raken zij los van hun wortels. Oscar raakt verliefd op Dona, een Moluks meisje. Opeens fietst hij in wijken van Brevendal waar hij nooit geweest is. Het is alsof er tot dan toe een onzichtbare grens door het dorp loopt, maar nu komt hij in aanraking met een heel andere wereld dan het burgerlijke en ook wat gezapige milieu van zijn ouders. En hij merkt hoe lastig zijn liefde voor Dona is. Misschien niet eens voor hem zelf, maar vooral voor zijn omgeving en daardoor toch ook voor hem. Dona's vader ziet hem als de witte man, vertegenwoordiger van het Nederlandse volk, dat de belofte aan de Molukkers op een eigen staat niet na is gekomen. Oscars moeder ziet Dona als de vreemdeling die de familietradities niet begrijpt en nooit één van hen zal worden. In zijn liefde blijkt Oscar een grensganger te zijn, die uiteindelijk zal moeten kiezen, in de hoop om ergens thuis te geraken, om niet de permanente vreemdeling te zijn, heen en weer geslingerd tussen afkomst en toekomst.

Iets van dat fenomeen, dat je door groei, door inzicht, door een verrassende ontmoeting of wending in je leven, de oude, vertrouwde, misschien ook wel benauwende structuren eigenlijk ontgroeid raakt, en daarom moet kiezen, herken ik in de persoon van Rachab in het verhaal uit Jozua. Het verhaal vertelt dat ze in Jericho woont op het moment dat het volk Israël op de poorten klopt van het Beloofde Land. Bij wijze van *disclaimer* zeg ik er gelijk maar bij: Je moet het verhaal vooral niet te historisch lezen. Archeologen wijzen er immers op dat Jericho al niet meer als stad bestond in de jaren dat dat vreemde volkje van Hebreeuwse slaven Kanaän binnenkomt. Het is dus geen historisch maar een geloofsverhaal, een verhaal van een mens die het oude achter zich laat, en beseft dat het in wat wij 'geloven' noemen, toch vooral gaat om geloven dat het anders kan.

En Rachab is anders. In de drieslag die wij bezigen als wij onszelf introduceren bij het rondje kennismaken: 'mijn naam is..., ik kom uit... en in het dagelijks leven ben ik...' valt het bij Rachab vast stil na de derde ontboezeming: 'Mijn naam is Rachab, ik kom uit Jericho en in het dagelijks leven ben ik hoer'. Wij vallen stil, maar het verhaal gaat gewoon verder, zonder er verder een woord aan vuil te maken, laat staan er een oordeel over te vellen. Het verhaal vertelt beeldend over haar daden: dat ze twee spionnen ontvangt en de geheime dienst van haar eigen land om de tuin leidt en listig beide mannen via een koord de stad uit krijgt. Wat een durf. Maar zoals Oscars durf om over grenzen heen te gaan, een keerzijde heeft, geldt dat evenzeer voor Rachab. Rachab is een grensganger, een randfiguur, die niet alleen letterlijk aan de rand van de stad woont, in de stadsmuur. Haar gastvrijheid is grenzeloos en wie weet wat haar naam betekent – ruimte maken, zich openstellen – voelt wel aan dat Rachab voortdurend op het randje van zowel de stad, als van de zede opereert. En als op zekere dag die twee spionnen bij haar op de stoep staan om de boel te verkennen – waarom ze juist bij haar willen overnachten, laat het verhaal in het midden – wordt Rachab a.h.w. gedwongen een keuze te maken. Hen ontvangen en in bescherming nemen of hen overleveren aan de geheime dienst van Jericho. Soms komt het aan op één enkele beslissing. Ze doet het eerste en ze bevestigt daarmee haar grensgangerschap als een vrouw, die haar eigen keuzes maakt, wars van conventies als eerbaarheid, vaderlandsliefde, fatsoen.

Waarom doet Rachab wat ze doet?

Is het opportunisme, omdat ze ziet dat het slavenvolk van gevluchte Hebreëen er aan komt met weinig goeds in de zin voor Jericho. Kiest ze eieren voor haar geld? Dat type geloof kennen we. Velen zijn er zo bekeerd: je redt er je hachje mee, of je hebt geen zin in problemen en waait met alle winden mee.

Is ze bang voor de God van dat volk, van wie zulke wonderbaarlijke en vreeswekkende dingen verteld worden en waar zij dankzij haar buitenlandse gasten weet van heeft? Geloven uit angst is dat, want stel je toch eens voor dat je toch buiten de boot valt, op het verkeerde paard hebt gewed. Is het uit medelijden om die twee mannen, waar natuurlijk ook wat aan te verdienen valt? Voor

liefde en geld zijn mensen immers bereid om alles te doen, zelfs te geloven in de meest fantastische onzin.

Of is het de zoete wraak van iemand die uitgespuugd is door haar eigen stadgenoten, over de rand gekieperd? Geloofst ze uit provocatie, in de trant van: 'als ze mij niet moeten, dan zal ik laten zien dat ik hen ook niet meer nodig heb'.

Waarom doet Rachab wat ze doet?

In de uitlegggeschiedenis is natuurlijk nog wel geprobeerd er een morele draai aan te geven. Een oude legende vertelt dat Rachab na veertig jaar lang een zondig leven te hebben geleid, zich, net vóór het volk Jericho bereikt, bekeerd zou hebben. En in de Hebreeënbrief wordt haar gastvrijheid geroemd.

Maar zo kom je toch al weer gauw in het 'voor wat, hoort wat' schema terecht. Alsof Rachab haar redding verdiend heeft. Maar zo vertelt het verhaal het niet. In het middendeel legt Rachab aan de twee spionnen uit waarom ze doet wat ze doet. Achter alle angst, opportunisme die er vast ook zijn, en je kunt er het geld en de provocatie wel bij verzinnen, achter dat alles staan ook haar woorden, die bijna klinken als een geloofsbelijdenis: *Ik weet dat de Heer dit land aan jullie heeft heeft... want we hebben gehoord dat de Heer de Rietzee voor jullie heeft drooggelegd toen jullie uit Egypte wegtrokken...* (Jozua 2,9-10). Er zit ontzag in, maar nog meer een diep vertrouwen dat wat deze God voor zijn volk doet, hij ook voor haar kan doen, voor haar als heidense vrouw die geen kind van Abraham en Sara is en ook geen voorbeeldige heilige. Maar geloven doet ze en wel zo dat ze erop vertrouwt dat het anders kan. In haar zie je hoe je soms voor die keuze kan staan, wanneer er aan je deur wordt geklopt. Wat doe je: kies je voor het leven, of voor de dood? Kies je voor een open, ongewisse toekomst, of voor het verleden dat geen verrassingen meer kent, maar ook geen leven. Kies je voor de zekerheid dat alles zo'n beetje hetzelfde blijft, niet ideaal, maar je weet wat je hebt, of kies je voor dat andere bestaan. *Kies dan nu wie jullie dienen willen*, wordt aan het einde van het boek Jozua (24,15) aan het volk voorgehouden. En hier is iemand, nota bene geen Hebreeër, geen geloofsgenoot, maar vrouw en vreemdeling, die dat al gedaan heeft. Ze kiest voor het leven en vat dat samen in haar laatste zin *Red ons van de dood!*

Nu ja, u merkt wel dat de bijbel er niet naar is om dit soort keuzes bij voorbaat te verbinden aan rechtschapen, goedgelovige en fatsoenlijke mensen. Daar is trouwens niets op tegen, de wereld kan wel wat van fatsoen gebruiken, maar hier gaat het om iets anders. Kijk, Rachabs levenswijze wordt hier niet veroordeeld, ook niet aanbevolen, trouwens, maar toch heeft het betekenis, want zij laat zien dat als het gaat om de Eeuwige en zijn toekomst, we die altijd ruimer zullen moeten zien. Dat ook en juist grensgangers en randfiguren daar een rol in spelen. Eigenzinnige types als Rachab, die door hun zelfstandigheid, hun listigheid, hun vooruitziendheid tot scharnierpunten in Gods geschiedenis worden. Ze passen in geen hokje. Hoogstens achteraf zie je wat ze betekenden. Gods geschiedenis kent meer van dat soort vreemde kostgangers: verliezers, exoten, wereldvreemden en verschoppelingen. Niet hun status als zodanig maakt hen tot grensgangers van God, maar we hoeven het op grond van diezelfde status ook niet op voorhand uit te sluiten. Soms zien zij de geschiedenis en de toekomst helderder dan wie de gebaande paden gaan.

Precies daarom speelt bij Matteüs Rachab zo'n prominente rol in de stamboom van Jezus. Matteüs vertelt er dat zij de moeder van Boaz is en daarmee zal ze ook de schoonmoeder van Ruth worden (haar komen we volgende week tegen) en ook betovergrootmoeder van koning David. Geen ander bijbelboek trekt die lijn van Rachab naar David en van David naar Jezus, maar Matteüs doet het. Hij geeft haar als niet-Joodse, als vrouw, als onconventionele randfiguur een gezicht in de lijst van verwekkingen van Jezus. En zo schijnt in haar al iets door van de komende Messias: iemand die zal kiezen voor de weg die de Eeuwige met hem voorheeft, de weg van het ware leven, de weg die leeft van vertrouwen dat de dingen niet alleen maar gaan zoals ze gaan, maar dat het ook anders kan. En ook hij zal dat doen als grensganger, niet als 'een van ons', maar als iemand die niet past in deze wereld. Hij zal altijd voorbij de bubbel van het gewone, betamelijke, gebruikelijke kijken. Als grensganger tussen hemel en aarde, brengt hij een ander koninkrijk onder de mensen, als een

ongehoorde mogelijkheid, als een ongekend perspectief, dat het in deze wereld, in je leven altijd anders kan.

Soms zijn we dat grensgangerschap van Jezus een beetje kwijtgeraakt. Met kerst in aantocht is het al gauw allemaal zo gezellig vanzelfsprekend: een kind in de kribbe, Maria en Jozef, de wijzen, de herders, en de os en ezel die er ook maar bij gekropen zijn. Misschien kunnen we, juist omdat het dit jaar allemaal anders zal zijn, ook met andere ogen naar dat kind kijken. Vandaag alvast met de ogen van Rachab. Zo vreemd als zij is, zo vreemd dit kind, zo ongehoord in zijn doen en laten, zo ongebruikelijk en ongekend, zo ongrijpbaar. Wie iets van dat vreemde vasthoudt, geeft zichzelf de kans door hem verrast te worden, overvallen, aangesproken, geliefd, gewild, gekend. En als Rachab dat in ons wakker maakt, dan strekt haar eigengereidheid ons tot heil en komt zij tot haar recht in de lijst van verwekkingen van Jezus. Dan weten we wat het betekent als nu dat oude Lutherlied weer klinkt: *Nun komm, der Heiden Heiland*. Kom nu maar, jij heiland van de heidenen. Er is niemand die er buiten valt voor wie gelooft dat het door dit kind anders kan. Om te beginnen Rachab niet, hoer van Jericho, moeder van de Messias.

bronnen:

Stephan Enter, *Pastorale*, Amsterdam: Van Oorschot 2019

Ulrich Luz, *Das Evangelium nach Matthäus*, EKK I/1, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener 1985

Gebeden

Wij danken u, o God, voor vrouwen én mannen die zich als Rachab willen wijden aan een andere wereld een waarin gekozen wordt voor het goede leven. Daar is moed voor nodig en volharding geen afrekening op resultaat maar trouw aan de zaak.	in het alledaagse kleine én als het er om spant wanneer we op een kruispunt in ons leven staan. Licht uw wereld bij met wijsheid en verstand nu de Brexit nadert, een vaccin dichterbij komt en nog steeds miljoenen op deze wereld op de vlucht zijn. Dat niet de sterksten de strijd winnen maar de zwakken beschermd worden Dat niet de grote monden het laatste woord hebben maar de roep	om hulp gehoord wordt Wees hen nabij die ziek zijn verdrietig alleen dat we licht kunnen brengen waar nodig en licht kunnen ontvangen wanneer het donker is en wij noemen in het bijzonder... geef moed en vertrouwen in tijden van eenzaamheid en onzekerheid en hoor ons als wij ook in stilte noemen wat ons ter harte gaat...
Licht ons deze weken van verwachten bij als we die keuzes maken		

*Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.
U steunt ons werk ermee!*